

ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Встановлено, що система управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств є результатом цілеспрямованої діяльності людей і являє собою сукупність інституцій, норм, правил, що забезпечують формування заданих параметрів цих процесів.

It is set that control system by an innovative investment activity of enterprises is and presents the aggregate of norms, rules which provide forming of preset parameter of these processes the result of purposeful activity of people.

Ключові слова: система управління, підприємство, інноваційно-інвестиційна діяльність, методологічні принципи, стратегія розвитку.

Key words: control system, enterprise, innovative investment activity, methodological principles, strategy of development.

ВСТУП

Виробничий й економічний потенціал України не може ефективно використовуватися й відтворюватися, якщо не буде сформована система управління інноваційно-інвестиційними процесами на макро- і мікрорівнях. Слід зазначити, що, незважаючи на досить широку популярність і відносну дослідженість окремих елементів системи управління інноваційно-інвестиційними процесами, саме поняття "система управління інноваційно-інвестиційним процесом" є в економічній теорії недостатньо чітко визначеним. Використання цього поняття при дослідженні економічних процесів є формою абстракції, що дозволяє одержувати наукові узагальнення й ефективні рішення економічних проблем. Такі прояви економічної раціональності, як проектування необхідних параметрів економічних явищ, ефективних систем управління інноваційно-інвестиційними процесами, відомі досить давно. Економічна діяльність у сучасних умовах без цих функцій неможлива. Для більш глибокого розкриття ролі й змісту системи управління інноваційно-інвестиційними процесами необхідно їхнє зіставлення з іншими відомими типами систем управління, що склалися й існують на сучасному підприємстві.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У даній статті основним завданням є формування системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю як особливого різновиду або самостійної, локальної підсистеми управління підприємством.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У широкому розумінні система управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств (ІІДП) є результатом цілеспрямованої діяльності людей й являє собою деяку сукупність інституцій, норм, правил, що забезпечують за певних умов формування заданих параметрів цих процесів. Варто відрізнити систему управління інноваційно-інвестиційною діяльністю від неупорядкованої сукупності деяких дій, що стосується регулювання цього напряму діяльності підприємства. Повна або часткова невідповідність результатів цих дій заданим параметрам розвитку підприємства призводить до низької ефективності системи управління підприємством у цілому. Очевидно, що система управління інноваційно-інвестиційною діяльністю не зводиться до простої сукупності структурних елементів. Через наявність об'єктивних системних властивостей вона стає чимось більшим. Функціональні системи управління підприєм-

ством можуть бути частиною загальної (інтегральної) системи управління підприємством. Таким чином, систему управління інноваційно-інвестиційною діяльністю варто розглядати як упорядковану систему впливу на інноваційно-інвестиційні процеси, що протікають на підприємстві, на основі сукупності регламентуючих положень, що забезпечують структурним підрозділам підприємства досягнення індикативно заданих або прогнозованих результатів на основі інноваційної моделі розвитку.

Загальна система управління підприємством, що поєднує окремі частки, які входять до неї як до функціональні підсистеми, — це цілісна система організації й координації багатогранної діяльності підприємства за допомогою економічних й організаційних форм, методів і важелів. Стосовно до сучасного періоду ціль системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю — це забезпечення стійкого розвитку підприємства на основі інноваційної моделі розширеного відтворення науково-технологічного, економічного й соціального потенціалів, концентрації інтелектуального потенціалу на реалізації сучасних досягнень науки й техніки й використанні позитивного міжнародного досвіду інноваційного розвитку господарських систем.

Особливості управління інноваційно-інвестиційною діяльністю вимагають більш диференційованого підходу до викладу особливостей управління. Тому розгляд цього питання доцільно проводити в наступній послідовності:

- дослідження загальних функцій, принципів і вимог до управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств в умовах сучасної моделі розвитку;

- застосування аналітичних і діагностичних методів і технологій управління, що забезпечують ефективність інвестування інноваційних процесів;

- розробка стабілізаційних методів і технологій управління інноваційно-інвестиційною діяльністю в умовах нестабільності зовнішнього й внутрішнього середовища;

- розробка координаційних методів управління інноваційно-інвестиційною діяльністю;

- застосування методів селективного відбору інвестиційних проектів для їхньої програмної реалізації в ході стратегічного планування інноваційного розвитку підприємства.

Такий підхід до дослідження процесів управління інноваційно-інвестиційною діяльністю повинен спиратися на наступні методологічні принципи.

1. Принцип субстанціональної єдності інвестиційних процесів і процесу реформування економіки підприємства на інноваційних началах у їхньому детермінованому взаємозв'язку. Із цього виходить, що конкретні методи й форми інвестування повинні кореспондуватися зі змістом і динамікою розвитку інноваційних ресурсів підприємств у цілому.

2. Принцип нерозривності управління підприємством і інноваційно-інвестиційною діяльністю. Він дозволяє забезпечити системність і комплексність управління інноваційно-інвестиційною діяльністю, підвищити рівень його погодженості й порівнянності.

3. Принцип ієрархічності, що полягає в необхідності узгодження різнорівневих інтересів і цілей при реалі-

зації головних завдань інноваційного розвитку підприємств.

4. Принцип системно-структурного відображення змісту процесу управління інноваційно-інвестиційною діяльністю у формах його здійснення. Доцільно й правомірно, на наш погляд, розглядати й класифікувати форми здійснення процесу управління, виходячи з того, які конкретно інноваційні ресурси підприємства динамічно розвиваються. Реалізація цього принципу дозволить із всієї сукупності форм здійснення інноваційного розвитку виділити саме ті форми, які зорієнтовані на реалізацію, насамперед, головних (визначальних, концептуальних) факторів розвитку.

5. Принцип різноманіття форм здійснення інноваційно-інвестиційного розвитку регіону при акцентованому використанні на практиці, насамперед, форм, які перейшли з минулої системи господарювання, функціонують у перехідному до ринкових відносин періоді й продовжують свою дію в умовах уже сформованої системи ринкових відносин.

6. Принцип розмежування двох сторін, що онтологічно характеризують розгортання процесу інноваційно-інвестиційного розвитку. У зв'язку з цим процес розвитку варто розглядати, з одного боку, як процес, що здійснюється в часі й просторі, володіє певними якісними трансформаціями; з іншого — як сукупність форм і методів, за допомогою яких здійснюється на практиці процес інноваційно-інвестиційного розвитку.

7. Принцип зумовленості форм інноваційно-інвестиційного розвитку самою методологією дослідження цього процесу [2; 3].

Опора на дані принципи дозволить більш глибоко й цілеспрямовано здійснювати як процес стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства, так і процес діагностування його стану. Недостатньо дослідженими принципами управління інноваційно-інвестиційною діяльністю, відповідно до яких вона регулюється, варто вважати: цілеспрямованість інвестицій, їхню ефективність, багатоваріантність, системність, своєчасність, готовність, гнучкість, соціальну й економічну ефективність.

Принцип цілеспрямованості припускає розробку системи цілей, при цьому динамічний розвиток підприємства служить орієнтиром і мотивом інноваційно-інвестиційної діяльності. За її допомогою спрямовується й регулюється процес розвитку підприємства. Система цілей має ієрархічну структуру, відповідно до якої досягнення більш конкретних з них служить засобом реалізації більш загальних. Конкретний склад і зміст цілей залежать від стратегічних цілей розвитку, урахування об'єктивних економічних закономірностей, реальних можливостей і способів їх досягнення.

Із принципом цілеспрямованості безпосередньо пов'язаний принцип ефективності. Дотримання цього принципу видається строго обов'язковим, тому що він дозволяє реалізувати селективний підхід до відбору інноваційних проектів для інвестування.

Із принципом ефективності тісно пов'язаний принцип оптимальності, що орієнтує на одержання максимальних результатів від здійснення інвестицій. Оптимальність передбачає багатоваріантність, яка припускає, насамперед, необхідність розробки альтернатив-

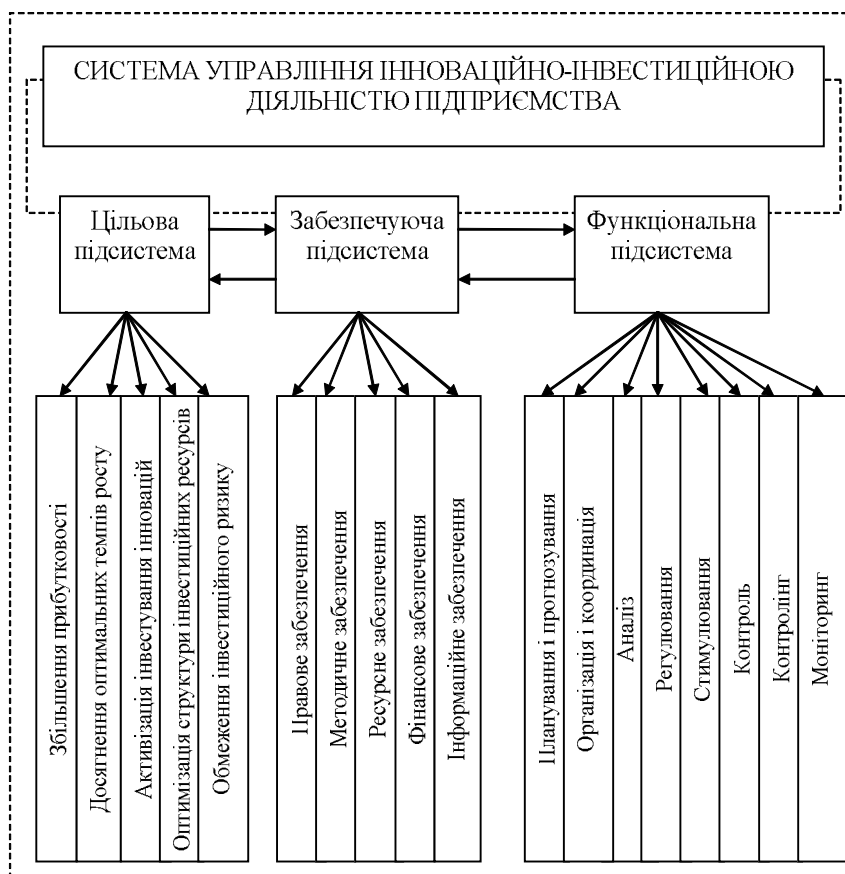

Рис. 1. Схема керуючої підсистеми системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства

них варіантів інноваційних проектів і вибору серед них найкращого.

Принцип системності орієнтує на розгляд інвестицій як складової частини більшої суспільної системи, на зв'язок інвестицій з іншими частинами економічної системи. У динаміці це означає, що вплив на одну частину викликає реакцію, зміну інших частин і системи в цілому.

При розробці стратегій розвитку підприємства й у ході практичної реалізації інноваційних проектів велике значення має процес формування цілей діяльності й відповідно цілей формування системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю (СУІД). Постановка цілей навіть у загальному вигляді вбереже від помилок і прорахунків в управлінні інноваційно-інвестиційною діяльністю [4; 5].

Для формування функціональних підсистем велике значення має вирішення питань, пов'язаних з оцінкою стану інноваційних ресурсів, організацією інвестиційного моніторингу й селекцією інвестиційних проектів. Система управління інноваційно-інвестиційною діяльністю складається з окремих, взаємозумовлених елементів, пов'язаних із вкладенням капіталу, кожний з яких має притаманні йому властивості, але які в цілому діють цілеспрямовано. Причому дана система здобуває нові властивості, якими не володіють складові її елементи. За необхідності будь-яку систему можна розглядати як складову частину системи більш високого рівня, і тоді система стає елементом або підсистемою останньої. Будь-яка система в розглянутому вигляді існує лише при певних обмежувальних умовах. При їх порушенні сис-

тема або взагалі перестає існувати, або якісно міняється настільки, що не підпадає під визначення даної системи.

Усе вищезазначене стосується й системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю. Вона органічно входить до загальної системи управління підприємством, будучи однією з основних функціональних його підсистем, що забезпечують реалізацію як стратегічних, так і тактичних завдань.

Розглянута система управління ІДП функціонує в сильно диференційованому середовищі, що називають інвестиційним. Взаємодія між середовищем і системою проявляється у двох аспектах: по-перше, система повинна адаптуватися до змін середовища; по-друге, вона повинна намагатися впливати на ці зміни або контролювати їх. Інвестиційне середовище — це сукупність активних суб'єктів і факторів, що діють як в ендогенному (внутрішньому) середовищі підприємства, так й у середовищі його зовнішнього оточення, й впливають на його можливість інвестувати кошти в ту або іншу сферу діяльності.

Звичайний стан системи визначається її життєздатністю або виживаністю. Ці критерії повинні бути максимально можливими в даних умовах. При зміні стану навколишнього середовища міняються елементи системи, і вона через якийсь час приходиться у новий стабільний стан або повертається у вихідний. Оскільки будь-яка економічна система тією чи іншою мірою інерційна, її оптимізація відбувається не відразу, а з деяким запізненням щодо зовнішніх впливів. Зміни в середовищі, що оточує економічну систему, відбуваються постійно, а тому постійно змінюються й елементи самої системи. Усе вищезазначене характерне й для системи управління ІДП. Дана система постійно прагне до оптимального стану, але лише в умовах тривалої стабільності навколишнього середовища може її досягти. Фактично стан системи тією чи іншою мірою відрізняється від оптимального. Цю відмінність звичайно називають неузгодженістю [1]. Навіть одиничний, досить істотний вплив, впливаючи спочатку на якийсь один елемент системи, поширює потім свій вплив на всі елементи системи. Це зумовлено зв'язками між елементами в системі.

Зв'язок між елементами в системі можна класифікувати як позитивні й негативні, інформаційні й енергетичні. У досить складній системі, якою є розглянута, зв'язок між елементами часто важко виявити з першого погляду. Безпосередній зв'язок з'єднує два елементи системи. Опосередкований зв'язок — це зв'язок, при якому один елемент впливає на інший через проміжні елементи. Їх може бути багато. У системі управління ІДП є як ті, так й інші зв'язки. При цьому безпосередні й опосередковані зв'язки є як позитивними, так і негативними, що необхідно враховувати в процесі вирішення поставлених завдань.

Особливий інтерес представляє структура системи управління ІДП, що складається з елементів і зв'язків між ними. Структурна схема дає загальне уявлення про те, як працює система й від чого залежить її стан. При скороченні числа елементів у структурній схемі неминуче скорочується й кількість зв'язків, тому що з розгляду випадають ті з них, що утворюють ці елементи. Таким чином, можна сказати, що структурна схема — це зображення структури системи з усіма спрощеннями, які в цьому випадку є припустимими. Відповідно до них, найважливіша вимога до складання структурної схеми полягає в тому, щоб вона дозволяла досить точно вирішити поставлені конкретні завдання. Це означає, що в схемі не повинно бути спрощень, які є істотними при вирішенні того або іншого завдання, оскільки це може призвести до значних помилок. На рис. 1. представлена структурна схема системи управління ІДП.

Система управління ІДП має ієрархічну структуру зі зворотним зв'язком. Вона складається з підсистем, компонентів й елементів, є динамічною, реагуючою на зміну навколишнього середовища й своїх елементів. Дана система характеризується цілеспрямованим, активним поведінням зі зворотним зв'язком. Основна мета системи — ефективне управління ІДП. Розподіл на підсистеми пов'язаний з можливістю виленювання сукупностей взаємозалежних елементів, здатних виконувати відносно незалежні функції, підцілі, спрямовані на досягнення загальної мети системи. Цим вони відрізняються від групи елементів, для яких не визначена підціль. Для таких груп використовується поняття компонентів. Межею розподілу системи з погляду аспекту розгляду, вирішення поставленої мети є елемент — найпростіша, неподільна частина [2].

Для найбільш ефективного функціонування керуючої підсистеми вона повинна включати підсистеми другого рівня: цільову, забезпечувальну й функціональну. Компонентами цільової підсистеми можна назвати збільшення рентабельності за рахунок реалізації ефективних інвестиційних проектів, досягнення оптимальних темпів зростання доходів підприємства, активізацію інвестування в матеріальні й нематеріальні активи, що мають інноваційний характер, розробку ефективної інвестиційної політики, оптимізацію структури джерел інвестиційних ресурсів, обмеження інвестиційного ризику.

Вибір конкретних цілей, їх якісних і кількісних характеристик є індивідуальним процесом для кожного підприємства й не може бути певним однозначним алгоритмом, прийнятним для будь-якої господарської ситуації. Залежно від останнього цілі можуть мати як оборонний характер, тобто ґрунтуватися на прагненні знизити ризик, тим самим зменшуючи можливий прибуток, так і наступальний, який означає прагнення максимізувати показники прибутку й темпи росту, але збільшує ступінь ризику.

Забезпечувальна підсистема включає наступні компоненти: правове, методичне, ресурсне, фінансове й інформаційне забезпечення. Правове забезпечення системи управління ІДП засноване на законодавчих і нормативних актах з різних питань розробки, функціонування й розвитку даної системи, прийнятих на державному рівні. До цих актів відносяться закони України, постанови уряду й державних органів управління, державні стандарти. Створення сприятливого інвестиційно-

го клімату має бути пов'язане, у першу чергу, з удосконалюванням законодавства, що регулює інвестиційну діяльність, оскільки інвестиційна сфера в правовому відношенні залишається проблемною.

ВИСНОВКИ

Дослідження свідчить, що ефективне функціонування системи управління ІДП пов'язане з реалізацією ряду умов, основними з яких є наступні.

1. Інтегрованість із загальною системою управління підприємством, забезпечення ефективності всіх сфер діяльності підприємства прямо або побічно пов'язане з вибором напрямів і форм інвестування, забезпеченням росту ефективності операційної діяльності, оптимальним фінансуванням інвестиційних проектів, впровадженням досягнень технологічного прогресу.

2. Комплексний характер формування інвестиційних управлінських рішень. Всі управлінські рішення при формуванні й реалізації інвестицій найтіснішим чином взаємозалежні й прямо або непрямо впливають на кінцеві результати фінансової діяльності в цілому.

3. Високий динамізм управління, що враховує зміну факторів зовнішнього середовища, потенціал формування фінансових ресурсів, темпи економічного розвитку, форми організації виробничої й фінансової діяльності, фінансовий стан й інші параметри функціонування підприємства.

4. Варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень. Реалізація цього принципу припускає, що підготовка кожного управлінського рішення в сфері формування інвестицій й інвестиційних ресурсів підприємства повинна враховувати альтернативні можливості дій.

5. Орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства. Якими б ефективними не здавалися ті або інші проекти управлінських рішень ІДП, вони повинні бути відхилені, якщо вступають у протиріччя з місією підприємства, стратегічними напрямками його розвитку, підривають економічну основу ефективного розвитку в майбутньому.

Ефективна система управління інвестиціями, організована з урахуванням викладених умов, створює основу високих темпів розвитку підприємства, досягнення необхідних кінцевих результатів його ІДП і постійного росту його ринкової вартості.

Література:

1. Махмудов О.Г. Управління інвестиційними процесами в період виходу економіки з рецесії: автореф. дисертації д-ра екон. наук: 08.02.03 / НАН України. Ін-т екон. прогнозування. — К., 2001. — 24 с.
2. Титов А.Б. Системный подход в управлении инновационной деятельностью. — СПб.: Изд-во С.-Петербург. гос. ун-т экономики и финансов, 1998. — 260 с.
3. Управление инновационным циклом: монография / Алымов А.Н., Гончаров Н.П., Дражан М.Г. и др. — К.: Наук. думка, 1993. — 385 с.
4. Управління інвестиціями на підприємстві: навч. посібник / Г.В. Козаченко, О.М. Антіпов, О.М. Ляшенко, Г.І. Дібніс. — К.: Лібра, 2004. — 368 с.
5. Федоренко В.Г., Гойко А.Ф. Инвестознaвство: підручник / За наук. ред. В.Г. Федоренка. — К.: МАУП, 2000. — 408 с.

Стаття надійшла до редакції 12.03.2012 р.